اۋەلگى ماقساتتى ۇمتپاۋ بورىشتى ەستە بەرىك ساقتاۋ

جانىمزداعى ۇلگىلەر

مىزعماس تاباندىلىق، قارتايماس جاستىق كوكتەم

ـــ شىنجياڭ اۋىل شارۋاشىلىعى داشۇەسى اۋىل شارۋاشىلىعى ئىلمى شۇەيۇاننىڭ كەڭەسشىسى، قوسىمشا لانجوۋ داشۇەسى جايلىم ـ شابىندىق اۋىل شارۋاشىلىعى عىلىم ـ تەحنيكا شۇەيۇاننىڭ پروفەسسورى جاۋ جىنيۇي تۇرالى

□ تىلشىلەرىمىز جاۋ مەي، جاۋ شيا

جاۋ جىنيۇي ەل ىشىندەگى تانىمالى ساڭىراۋقۇلاق ئىلمى ماماني، وسىمدىك دەرت ـ دەربەزى جانە زياندى جاندىكتەر ماماني. داشۇەدەن وقۋ تاۋسقان سوڭ، شىنجياڭ اۋىل شارۋاشىلىعى داشۇەسىنە (بۇرىنعى شىنجياڭ 1 ـ تامىز اۋىل شارۋاشىلىق شۇەيۇانى) وقىتۋشى بولىپ ئبولىپ كەلەدى دە، سودان باستاپ ساڭىراۋقۇلاق زەرتتەۋمەن 65 جىل شۇعىلدانادى.

الدىڭعى 30 نەشە جىلدىق وقىتۋشىلىق ومىرىندە ول وقىتۋ ماتەريالدارىن قۇراستىرىپ، زەرتتەۋمەن شۇعىلدانىپ، وقۋشىلاردى ەرتىپ شىنجياڭنىڭ جەر ـ جەرىنده تەكسەرۋ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، ۇلگى جينادى. زەينەتكە شىققاننان كەيىن، ول وقىتۋعا دەگەن سۇيىسپەنشىلىگىن قيا الماي، مىندەتتى تۇردە اسپيرانت تاربيەلەدى ئارى ساباقحاناعا قايتا ورالدى.

91 جاسقا كەلگەنىمەن، جاۋ جىنيۇي ساڭىراۋقۇلاق زەرتتەۋدى ەشقاشان توقتاتپ كورمەدى، ئار رەت مەكتەپتىڭ تەلەفون ارقىلى جەتكىزگەن ۇقتىرۇن تاپسىرىپ العاندا، لەزدە جەتىپ كەلىپ، عىلمي زەرتتەۋگە جەتەكشىلىك ەتۋ قىزمەتىنە قاتىناستى.

■ شىنجياڭعا كەلىپ، وقىتۋمەن شۇعىلدانىدى

"بالا كۇنىمدە تاماققا تويماي جۇرەتىنمىن، قازىر تۇرمىس جاقسارىپ، تۇراقتى قىزمەتىم بار، سوندىقتان، ئسوز جوق، قۇلشىنىپ، وسى قىزمەتىمدى ويداعىداي قادىرلەيمىن"، ـ دەدى جاۋ جىنيۇي.

1954 ـ جىلى شىنجياڭ 1 ـ تامىز اۋىل شارۋاشىلىق شۇەيۇانى قۇرىلىپ كوپ ۇزامايى، وقىتۋدا ئبىر توتاس قولداناتىن وقىتۋ ماتەريالى بولماۋ، تاجىريبە بستەۋگە ۇلگى شىقاۋ، تاجىريبە اسپاپتارى ەرەكشە كەمشىل بولۋ سياقتى قينىشىلىقتارعا ئدوپ كەلەدى. "وقۋشىلاردى وقىتۋ ئبىر ئسات تە ايالداتۋعا كەلمەيتىن ئىس". ول كەز جاپا ـ ماشاقاتپەن شارۋاشىلىق قۇراتىن جىلدار ەدى، قىسىلتايادا كەزدە جاۋ جىنيۇي مەن قىزمەتتەستەرى قينىشىلىققا قارسى اتتانادى. كوپشىلىك شەتەلدىك وقىتۋ ماتەريالدارىنان ۇلگى الىپ، ونى ەل ىشىندەگى وسىمدىك دەرت ـ دەربەزىن زەرتتەۋ ماتەريالدارىمەن ۇشتاستىرىپ وقىتۋ ماتەريالىن قۇراستىرىپ جازادى. اناتوميالىق ينە جوق بولعاندىقتان، جاۋ جىنيۇي كەستە ينەسىن ساقپىعا شانشىپ الىپ ىستەتەدى، تەلەفون سىمى ىشىندەگى بولات سىمدى اق التىن قۇلاق سابىتىڭ ورنىنا پايدالانادى، جاي كوزگە قارا ـ پايىم قۇرال ـ جابدىق كورىنگەنىمەن، وقىتۋدا زور رول اتقارادى.

كەيىن شۇەيۇان وقىتۋشىلاردان شىنجياڭنىڭ جەرگىلىكتى جاعدايىمەن بىرلەستىرىپ وقىتۋ ماتەريالىن قۇراستىرىپ جازىپ شعۇدى تالاپ ەتەدى، جاۋ جىنيۇي وقۋشىلارىن ەرتىپ تيانشان تاۋى، التاي تاۋى، بارلىق تاۋى سياقتى جەرلەردىڭ ورماندى وڭىرلەرىن تۇگەل ارالاپ شعادى، تاعى جوڭعار ويپاتىنا، تارىم ويپاتىنا تالاي رەت ىشكەرىلەي بارىپ، جەرگىلىكتى ورىننىڭ وسىمدىك دەرت ـ دەربەزى پاتولوگياسى جاعدايىنىڭ جاي ـ جاپسارىن ۇعىسىپ تەكسەرۋ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزەدى.

■ ساباقحاناعا قايتا ورالىپ، قالعان قايراتىن ساۋلەلەندىردى

1988 ـ جىلى جاۋ جىنيۇي زەينەتكە شعۇ جاسىنا تولادى، ئبراق ول قىزمەت ورنىندا ىستەي بەرۇدى ىرىقتىلىقپەن تاڭدايدى. ول: "مەن كومپارتيا مۇشەسىمىن، كوممۇنيستەردىڭ باستاماشىلدىق رولىن ئالى دە ۇزبەي ساۋلەلەندىرە الامىن، نەگە زەينەتكە شعامىن" دەيدى.

جاۋ جىنيۇي ىلگەرىندى ـ كەيىندى «شىنجياڭنىڭ ازىقتىق ساڭىراۋقۇلاقتارى»، «شىنجياڭنىڭ اق ۇنتاق ساڭىراۋقۇلاق شەجىرەسى» قاتارلى 14 عىلمي شىعارمانى باسپادان شىعاردى، مەملەكەت دارەجەلى، اۋتونوميالى رايون دارەجەلى عىلىم ـ تەحنيكا تۇرىندەگى كەسەك سىلتاردى سان رەت ەنشىلەدى، سونىمەن بىرگە لانجوۋ داشۇەسى جاعنان پروفەسسورلىققا ۇسىنىس ەتىلدى.

2003 ـ جىلى جاۋ جىنيۇي شىنجياڭ اۋىل شارۋاشىلىعى داشۇەسىندە ماگيستر عىلمي جەتەكشىسى كەمشىل ەكەندىگىنەن حابار تابادى دا، لانجوۋ داشۇەسىندەگى پروفەسسورلىق قىزمەتىنەن ىرىقتىلىقپەن شەگىنىپ، شىنجياڭعا قايتىپ كەلدى. "مەنىڭ ساڭىراۋقۇلاقتى تۇرگە ايىرۇ قىزمەتكەرى بولىپ جەتىلىپ شعاۋلىمدى شۇەيۇاننىڭ تاربيەلەۋى مەن قولداۋىنان بولە قاراۋعا كەلمەيدى، مەكتەپتە قازىر قينىشىلىق تۇلعان ەكەن، وندا مەن تابيعي تۇردە قايتىپ كەلۋىم كەرەك"، ـ دەيدى ول.

سول كەزدە 75 جاسقا كەلگەن جاۋ جىنيۇي ساباقحاناعا قايتا ورالىپ، ايتاسىنا مىندەتتى تۇردە 1 ـــ 4 ساعات ساباق ئوتۋدى ۇسىنىپ الدى ئارى اسپيرانتتاردىڭ تاجىريبە ىستەۋىنە جانە تاقىرىپتىق زەرتتەۋمەن شۇعىلدانۋىنا جەتەكشىلىك ەتتى.

"جاۋ مۇعالىمنىڭ وقىتۋى توتەنشە قاتاڭ، بىزگە تەرەڭ ىقپال جاسادى". شىنجياڭ اۋىل شارۋاشىلىعى داشۇەسى اۋىل شارۋاشىلىعى ئىلمى شۇەيۇاننىڭ ورىنباسار باسشىسى حۇ بايشى ئوزىنىڭ اسپيرانت وقىپ جۇرگەنىندە جاۋ جىنيۇيدان ئتالىم العاندىعىن ايتىپ بىلاي دەيدى: "زەينەتكە شىققاننان كەيىن، ايماق سىرتقا شالدىققاندىقتان، مۇعالىم ساباق وتكەن كەزدە تايماق تايانىپ تۇراتىن، سويتسە دە ول ۇنەمى ئبىزدى باستاپ سىرتقا شىعىپ تەكسەرۋ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، ۇلگى جينايدى، شىنجياڭنىڭ ورمان ـ توعاي دەرت ـ دەربەزدەرىنىڭ تۇرلەرىن، ورنالاسۋ جاعدايىن ايدان انىق بىلەدى".

■ اۋەلگى ماقساتى ورىنداۋ ئۇز قاسىەتىن ايگىلەدى

ساباقتان سىرتقى ۋاقىتتىندا جاۋ جىنيۇي نەشە ون جىلدان بەرگى ساڭىراۋقۇلاق زەرتتەۋىن قايتەكەندە جالعاستىرۋعا بولاتىندىعىن كوپ ويلاپ ئجۇردى. نەگىزگى ساتىداعى وسىمدىك قورعاۋ قىزمەتكەرلەرىنىڭ جانە تەحنيكتەردىڭ سۇرەتى مەن تۇسىندىرمەسى تولىق كىرىستىرىلگەن ەگىس داقىلدارى دەرت ـ دەربەزدەرى ماتەريالدارى كەمشىل ەكەندىگىن بىلگەننەن كەيىن، ول باسقا شۇەيۇان ـ مەكتەپتەردىڭ زەرتتەۋ قىزمەتكەرلەرىمەن جانە زەرتتەۋ ورىندارىمەن بىرلەسىپ، ىلگەرىندى ـ كەيىندى «ئشوپ تەكتى وسىمدىكتەردىڭ دەرت ـ دەربەزىن تۇراقتاندىرۋ قولدانباسى»، «شىنجياڭنىڭ وسىمدىك دەرت ـ دەربەزىن پارىقتاۋ قولدانباسى» سياقتى الپ جۇرۇگە قولايلى 6 "جان قالتا كىتاپشا" سىن" قۇراستىرىپ جازىپ شقتى.

2016 ـ جىلى جاۋ جىنيۇيدىڭ ايماق سىرقاتى اسقىنىپ كەتەدى، مەكتەپ وعان ۇيدە جاتىپ دەم الۋعا كوپ رەت اقىل بەرەدى، ئبىراق ول تاعى دا ەلەكتر موتورلى ۋەلوسيپەد ئمىنىپ مەكتەپكە بارىپ، ساڭىراۋقۇلاق عىلمي زەرتتەۋ قىزمەتىنە جەتەكشىلىك ەتەدى. جاۋ جىنيۇي جوننەن العاندا، ساڭىراۋقۇلاق زەرتتەۋى ماڭگى ايماقتالمايدى، ونىڭ ساڭىراۋقۇلاق زەرتتەۋ ارمانى ئالى دە جالعاسۋدا.

"پارتيانىڭ باۋلۇىنىڭ ـ جەتىلدىرۋىنىڭ ارقاسىندا عانا مەن بۇگىنگى تابىسقا قول جەتكىزدىم، نەشە ون جىلدان بەرگى زەرتتەۋ جەتىستىكتەرىمنىڭ بارلىعىن رەداكسيالاپ رەتتەپ شىعىپ، اناعۇرلىم كوپ ادامنىڭ پايدالانۋىنا، قولدانۋىنا قولايلىلىق جاسىپ، وسى عىلمي زەرتتەۋ قىزمەتىنىڭ قوعامعا ۇزدىكسىز يگىلىك جەتكىزۋىنە مۇمكىندىك جاراتامىن"، ـ دەيدى جاۋ جىنيۇي.

تۇرعىندار قاۋىمىنىڭ جان اشىرى

ـــ ئۇرىمجى قالالىق قوعام حاۋىپسىزدىگى مەكەمەسى مەدۇڭ رايونى كازىۋان ساقشى بولىمشەسىنىڭ حالىق ساقشىسى شۇي شىنجيان تۇرالى

□ ئتىلشىمىز سۇي يۇنيان

18 جىلدان بەرى، ئۇرىمجى قالالىق قوعام حاۋىپسىزدىگى مەكەمەسى مەدۇڭ رايونى كازىۋان ساقشى بولىمشەسىنىڭ حالىق ساقشىسى شۇي شىنجيان نەگىزگى ساتىعا تەرەڭ تامىر تارتىپ، امانداق ساقتاۋدى كۇشەيتىپ، بۇقاراعا قىزۋ نىتامەن قىزمەت ەتىپ، داۋ ـ دامايلاردى ىرىقتىلىقپەن جاڭىراستىرىپ، قاراستى وڭىردەگى تۇرعىنداردىڭ قىزۋار قينىشىلىعىن كومەكتەسىپ شەشىپ بەرىپ، كومەۋنيستەردىڭ اۋەلگى ماقساتىمەن الەۋمەتتىك اۋماق تۇرعىندارىنا قىزمەت ەتىپ، تۇرعىندارمەن تەرەڭ دوستىق ورناتىپ، ىلگەرىندى ـ كەيىندى "مەملەكەتتىك قوعام حاۋىپسىزدىگى ورگاندارىنىڭ حالىققا قامقورلىق جاساۋ ۇلگىسى"، "مەملەكەتتىك قوعام حاۋىپسىزدىگى جۇيەسىنىڭ 2 ـ دارەجەلى قاھارمان ۇلگىسى" سياقتى داڭقتى اتاقتاردى ەنشىلەدى.

■ 18 جىل بويى امانداقتى قورعادى

7 ـ ايدىڭ 22 ـ كۇنى تۇستەن كەيىن كۇن شجىپ تۇرسا دا، ئۇرىمجى قالاسى مەدۇڭ رايونى كازىۋان اۋماعى چۇاڭيە الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ اعاش ساياسى ايرىقشا دىر ـ دۇماندى، قارتتار بىرنەشە تاس ۇستەلدىڭ ماڭىنا قورالانا وترىپ، شاحمات، قارتانىڭ قىزىعىنا باتسا، جازعى دەماسىنا تاراعان بالالار ۋەلوسيپەدكە ئمىنىپ اسىر سالىپ ويناۋدا. شۇي شىنجيان ئتىلشىنى ەرتىپ الەۋمەتتىك اۋماقتى ارالاتتى، "قازىر قونىس ورتاسى جاقسارىدى، امانداق ورتاسى دا جاقسارىدى، دەلو تۇلۋ مولشەرى وتە تومەن"، ـ دەدى شۇي شىنجيان اسا ماقتانىشپەن.

بيىل 56 جاسقا كەلگەن شۇي شىنجيان 2001 ـ جىلى اسكەري بولىمنەن قوعام حاۋىپسىزدىگى قوسىنىنا كاسىپ اۋىستىرىپ، وسى اراعا كەلىپ الەۋمەتتىك اۋماقتىڭ حالىق ساقشىسى بولعانىنا قازىرگە دەيىن 18 جىل تولدى. چۇاڭيە الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ توركىنى شىنجياڭ بىلعارى ونەركاسىپ سەرىكتەستىگىنىڭ زاۋود ئوڭىرى بولاتىن، كاسىپورن قۇرىلىم جاڭالاعاننان كەيىن الەۋمەتتىك اۋماق قۇرىلدى. ول ەندى عانا كەلگەن كەزدە، چۇاڭيە الەۋمەتتىك اۋماعى جالعا بەرىلگەن ئۇي كوپ، جىلجىمالى جان سانى كوپ الەۋمەتتىك اۋماق ەدى.

شۇي شىنجيان ىشكەرىلەي تەكسەرۋ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، تالداۋ جاسىپ، جالعا بەرىلگەن ۇيلەردى جانە جىلجىمالى جان سانىن باسقارۋدان باستاپ ىسكە كىرىسۋگە بەكپ، وتباسىلارىن ارالاپ احۋال ۇعىسىپ، تىزىمگە الىپ ەستەلىك قۇراستىرىپ، امانداق باسقارۋدى كۇشەيتەدى، 4 جىلعا تاياۋ قۇلشىنۋدىڭ ارقاسىندا، الەۋمەتتىك اۋماقتىڭ امانداق جاعدايى كورىنەكتى جاقسارادى.

18 جىلدان بەرى، شۇي شىنجيان الەۋمەتتىك اۋماقتاعى كىشكەنە جاتاعان ۇيلەردىڭ بىرتىندەپ عيماراتقا وزگەرگەندىگىن، ورتاسىنىڭ بارعان سايىن جاقسارعاندىعىن، تۇرعىنداردىڭ زاڭ تانىمىنىڭ دا جىل سايىن جوعارىلاعاندىعىن ئوز كوزىمەن كوردى. شۇي شىنجيان بىلاي دەدى: وتكەندە الەۋمەتتىك اۋماقتا 2 رەت تەلەگراف دامشىلىعى دەلوسى تۇىلدى، دانعاندار ەندى عانا كەلگەن جىلجىمالى جان سانى ەدى. ۇگتكە باسا ئمان بەرىلگەندىكتەن، تۇراقتى جان سانىنىڭ بارلىعى ساقتىق تانىمنا يە بولادى، ەندى ول جاڭادان ارتقان جىلجىمالى جان سانىنا زاڭ جالىلاسترۋ ۇگتىن كۇشەيتۋدى ويلاسادى. ۇگت ونىمدىلىگىن اناعۇرلىم جوعارىلاتۋ ئۇشىن، شۇي شىنجيان الەۋمەتتىك اۋماقتىڭ شاعىن رادىيو ستانسياسىن تەلەگراف دامشىلىعى تاسىلدەرىن پارىقتاۋ ماتەريالدارىمەن ارناۋلى قامداپ، الەۋمەتتىك اۋماقتاعى بۇقاراعا ۇزدىكسىز ۇگت جۇرگىزەدى.

■ بۇقاراعا شىنايى پەيىلمەن، شىن نيەتىمەن قىزمەت ەتەدى

ئتىلشى شۇي شىنجيانمەن سۇحبات جۇرگىزگەندە، ونى نزدەپ كەلگەن تۇرعىنداردىڭ ايماعى ۇزىلمەدى، نوپوس قوندىرۋ ئىسىن بىتىرگەلى كەلگەندەر دە، داۋ ـ دامايدى جاراستىرۋعا قول ۇشىن بەرۇگە شاقىرىپ كەلگەندەر دە، ئيت باعۇ كۇزالگىن ئبىترۋ جوننەن كەڭەس سۇراي كەلگەندەر دە بار، ول جاعداي ايتا كەلگەن ئئاربىر ادامەن شۇيىركەلەسە كەتەدى. 18 جىل بويى الەۋمەتتىك اۋماققا شىن نيەتىمەن قىزمەت ەتەگەن شۇي شىنجيان كوپشىلىكتىڭ جان اشىر ادامنا اينالدى، تۇرعىنىدار قينىشىلىققا جولىقسا، داۋ ـ داماي تۇىلسا، ئبىرىنشى بولىپ ونى نزدەپ كەلەدى. كوپ جىلدىق امالىيات شۇي شىنجياندى جاراستىرۋ مايتالمانىنا اينالدىردى.

تاياۋدا ول تاعى ئبىر وتباسى قايشىلىعىن جاراستىردى. ئبىر تۇرعىننىڭ ۇلكەن قىزى زەينەتكە شىققاننان كەيىن اكە ـ شەشەسىمەن بىرگە تۇرمىس كەشىرەدى، الايدا ەكى جاق ۇنەمى كەركىلدەسىپ قالادى، قىزى دا، قاريا دا وزدەرى وبالدى قالعانداي سەزىنەدى. شۇي شىنجيان ۇنەمى وسى وتباسىنىڭ ادامدارىمەن اڭگىمەلەسىپ، شىن نيەتىمەن جۇرەك قىلدارىن تەربەپ، قاعيدامەن ئتۇسىندىرىپ، وتباسىنداعىلاردى بىرتىندەپ كوڭىل تۇينىشەگىنەن ارىلتادى.

شۇي شىنجيان تاعى ۇنەمى قينىشىلىعى بار تۇرعىنداردىڭ قىزمەت تابۋىنا كومەكتەسەدى. 2015 ـ جىلعى الەۋمەتتىك اۋماقتاعى جازا مەرزىمى تولىپ بوساتىلعان ئبىر ادامنىڭ قىزمەت تابۋى قينىعا سوعادى، شۇي شىنجيان قاراستى وڭىردەگى كاسىپورنداردىڭ بەلسەنە بايلانىس جاساپ، ونىڭ جۇمىستانۋىنا كومەكتەسەدى؛ ەسىرتكىدەن تىيىلىپ، دەنساۋلىعى قالپىنا كەلگەن ئبىر ادام شۇي شىنجيانىڭ تانىستىرۋىمەن ئبىر قۇرىلىس ماتەريالدارى دۇكەننىڭ قىزمەتكەرىنە اينالادى دا، سودان باستاپ تۇراقتى كىرىسكە يە بولىپ، تۇرمىس نىتاسىن قايتا مازداتادى؛ الەۋمەتتىك اۋماقتاعى ئبىر تۇرعىن اجىراسقاننان كەيىن كوڭىلى قاتتى جابىرقايدى، شۇي شىنجيان وعان جول نۇسقاپ، جىگەر بەرىپ، سول ماڭداعى ئبىر قوناقىلىمەن بايلانىس جاساپ، ونىڭ امانداق قورعاۋشى قىزمەتكەر بولۋىنا كومەكتەسەدى... تاياۋ جىلداردان بەرى، شۇي شىنجيان ىلگەرىندى ـ كەيىندى قاراستى وڭىردەگى نەشە 10 تۇرعىننىڭ جۇمىسقا ورنالاسىپ، باقتىنى تۇرمىس وتكىزۋىنە كومەكتەسەدى.

الەۋمەتتىك اۋماقتا بۇكىل شىنجياڭنىڭ جەر ـ جەرىنەن جۇمىس ىستەي كەلگەن جىلجىمالى جان سانى ۇنەمى كەزدەسەدى، ولار ۇرىمجىگە ەندى عانا كەلگەن، تۇرمىسى ئالىسى ورنىقپاعان، شۇي شىنجيان ۇنەمى ىرىقتىلىقپەن ۇيلەرىنە بارىپ احۋال ۇعىسىپ، قينىشىلىعى بار وتباسىلارى بولسا، كۇرىش، ۇن، ازىقتىق ماي ساتىپ الىپ بەرىپ، ولاردىڭ قينىشىلىق وتكەلىنەن وتۋىنە كومەكتەسەدى.

■ بۇقارانى تۇس ـ تۇعاندارىنداي كوردى

2015 ـ جىلى وتباسىن ارالاپ احۋال ۇعىسقان كەزىندە، شۇي شىنجيان تۇرعىن جاڭ Xتىڭ اجىراسقاننان كەيىن 2 بالاسىن ەرتىپ تۇرمىس كەشىرىپ جاتقاندىعىن، جاڭ Xتىڭ قىزمەتكە ەرتە بارىپ، جاي قايتاتىندىعىن، ۇلكەن قىزىنىڭ ورتالاۋ مەكتەپتە وقىپ جاتقاندىعىن، 4 جاستان اسقان كىشكەنە ۇلىنىڭ كۇندىز ۇيدە جالعىز قالاتىندىعىن بىلەدى. بالانىڭ وتە كىشكەنە ەكەنىن ويلاسقان شۇي شىنجيان بالانى ۇيىنە ەرتىپ بارىپ، ايەلىنىڭ قاراۋىنا تاپسىرادى.

سونان كەيىن شۇي شىنجيان كوپ جاقتان نزدەپ، بالانىڭ شەشەسىن تاۋىپ الادى، شەشەسى قايتىپ كەلىپ ۇل بالاسىن الىپ كەتىپ، جانىنا ەرتىپ ئجۇرىپ قارايلاسادى. شۇي شىنجيان سىندى وسى "كوپىر" دىڭ ارقاسىندا، بالانىڭ اكە ـ شەشەسىنىڭ قاتىناسى جاقسارا تۇسەدى.

بۇل شۇي شىنجياننىڭ الەۋمەتتىك اۋماقتاعى قارايلاساتىن ادامى جوق بالالاردى تۇڭعىش رەت ۇيگە الىپ كەلۋى ەمەس ەدى. الەۋمەتتىك اۋماقتا ەندى كەلگەن كەزدە، ول 3 جاستاعى كىشكەنە قايسارداڭ رۋحانى اۋرۋعا شالدىققان اكەسىمەن بىرگە تۇرمىس كەشىرىپ جاتقاندىعىنان، ويداعىداي قاراۋعا يە بولا المايى كەلگەندىگىنەن حابار تاپقاننان كەيىن، شۇي شىنجيان كىشكەنە قايسارىدى ۇيىنە ەرتىپ كەلەدى.

قازىر كىشكەنە قايسار ازامات بولىپ، تيانجىندە جۇمىسقا ورنالاستى. ئار جىلى كوكتەم مەرەكەسىندە ول شىنجياڭعا قايتىپ شۇي شىنجيانمەن بىرگە مەرەكەنى وتكىزەدى. ادەتتەگى كۇندەردە دە ۇنەمى شۇي شىنجيانعا ئۇنحات جولداپ، وعان قانشا قاربالاس بولسا دا تاماقتى ۋاعىندا ئىشۇدى، جاقسى دەمالۋدى ەسكەرتەدى. "بالا ەرەكشە اقىلدى"، ـ دەدى شۇي شىنجيان سۇينە.

بۇقارا ساقشى ىستەرى كەڭىسىنە كەلسە، شۇي شىنجيان ۇنەمى ولاردىڭ ئىسىن تاباندا ئبىرتىرىپ بەرەدى. "بۇقارانى كۇتكىزىپ قويۋعا بولمايدى"، ـ دەيدى ول.

تاماقتى ۋاعىندا جەي المايعاندىقتان، شۇي شىنجيان اسقازان اۋرۋىنا شالدىققاندا. ۇنەمى قاربالاس بولعاندىقتان، ۇيىنە قارايلاسا المايدى. "قىزىم ەگىز ۇلدى بولعان، ئبىر جاسقا كەلەيىن دەپ قالدى". شۇي شىنجيان جيەندەرىن كوتەرەتىن ورايىنىڭ وتە از ەكەندىگىن ايتتى.

شۇي شىنجيان بىلاي دەدى: "مەن كومپارتيا مۇشەسىمىن، بۇكىل ىنتا ـ پەيىلىممەن حالىق ۇشىن قىزمەت ىستەۋ مەنىڭ اۋەلگى ماقساتىم جانە بورىشىم، بۇدان كەيىنگى قىزمەت بارىسىندا، مەن پارتيا مۇشەلەرىنىڭ ۇلگىلىك، باستاماشىلدىق رولىن اناعۇرلىم ساۋلەلەندىرىپ، بۇقارا ۇشىن ئتىپتى دە ويداعىداي ناقتى ئىس، جاقسى ئىس ىستەيمىن".

بۇقارانىڭ ئىسى ـــ ۇلكەن ئىس

ـــ ئپايزاۋات اۋدانى جانباز اۋىلى اگتەرەك قىستاعى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۇجيى تاجگۇل سابىر جونىندە

□ ئتىلشىمىز حان چينيان

شاشىن قىسقا بۇرىپ الادى، قاراپايىم كىينەدى، جۇمىستى جىلدام، تىندىرىمدى ىستەيدى. ئپايزاۋات اۋدانى جانباز اۋىلى اگتەرەك قىستاعى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۇجيى 36 جاستاعى شۇجيى تاجگۇل سابىر كادرلار مەن بۇقارانىڭ نازارىندا قاشان بولسىن جالىندى بەينەسىنەن اينىمايدى.

■ قىستاق تۇرعىندارىنىڭ قولداۋى وعان باتىلدىق سىلادى

كورىكتى اۋىل ـ قىستاق قۇرىلىسى، كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۋ، قونىس ورتاسىن رەتتەۋ ـ وڭاۋ، قوقىر ـ قوقسقتاردى ئبىر جايلى ەتۋ، لاس سۇلاردى ئبىر جايلى ەتۋ، اۋلا قۇرىلىسى سياقتىلاردىڭ ئبارى دەرلىك قيان ـ كەسكى شايقاس، مۇندا تاجگۇلدىڭ باستاۋىنداعى قىستاق "ەكى كومىتەتى"نىڭ القاسى اتويلاپ الدا ئجۇردى.

اۋلا قۇرىلىسى جاقسى شارۋا، ايتسە دە العاشىندا 462 وتباسىنداعى قىستاق تۇرعىنداري تالاي جىلدان بەرگى ادەتتەرىن وزگەرتۋگە ۇيلەسە الماۋدان الاڭداپ، ئىستىڭ سوڭىن باقتى.

"بۇل جۇمىستى مەن ىستەيمىن". تاجگۇل سول كۇننىڭ كەشىندە ـ اق وتباسىلارىن ارالادى، ۇلكەندەرگە كەزىككەندە الدىمەن امانداسىپ، ئۇي يەسىنىڭ تۇسىنۇىنە جانە قولداۋىنا يە بولعانعا دەيىن اڭگىمەلەستى.

قازىر اۋلاسنا ئجۇزىم سورەسىن ورناتقان، جەمىس اعاشتارىن ەككەن، كوكونىس اتىزىن اشقان احات ابدىرەيىم: تاجگۇلدىڭ قاربالاستاعان بەينەسىن كورگەندە، قانشا اۋرە بولسا دا قوسىلاتىن بولدىق، دەگەنمەن اۋلانى وزگەرتۋ بىزگە پايدالى عوي، ـ دەدى.

وسلايشا تاجگۇل وتباسىلارىن ارالاپ، ئبىر ـ بىردەن اڭگىمەلەسىپ، قىزمەت ىستەدى. "جاعدايدى تولىق تۇسىندىرىپ قىستاق تۇرعىنارى تۇسىنەدى، ئبىزدىڭ قىزمەتىمىزدى قولدايدى"، ـ دەدى تاجگۇل كۇلە.

وسىدان بۇرىن تاجگۇل قىستاق ايەلدەر بىرلەستىگىنىڭ ئتوراعاسى، قىستاق پارتيا ياچەيكاسىنىڭ ورىنباسار شۇجيى بولعان، قىستاق پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۇجيى مىندەتىن وتەۋدىڭ قيىن ەكەندىگىن ابدەن بىلەتىن، ايتسە دە ۇيىمنىڭ سەنىمى، قىستاق تۇرعىنارىنىڭ قولداۋى وعان باتىلدىق سىلادى.

قىستاق تۇرعىندارىنىڭ قامىن جەيتىن تاجگۇل بۇكىل قىستاقتىڭ جاعدايىن تەز ارادا يگەرىپ، پارتيا مۇشەلەرى مەن قىستاق تۇرعىندارىنىڭ قولداۋىنا يە بولدى، وسى قىستاقتىڭ پارتيا ياچەيكاسىن بۇكىل اۋدانداعى "ۇزدىك نەگىزگى ساتى پارتيا ۇيىمى" ەتىپ قۇرىپ شقتى.

■ قىستاق تۇرعىندارىنىڭ ەسىك الدىندا جۇمىستانۋىنا كومەكتەستى

بيىل 3 ـ ايدا قىستاق تۇرعىنى ابدۇۋالي ابدىرەيىم ايەلىنىڭ قولداۋىمەن جەڭىل اۋتوكولىك ساتىپ الدى. ول كەزىككەندەردىڭ بارىنە: ەگەر تاجگۇل اقىل ايتپاسا، ايەلىمنىڭ قىزمەت تابۋىنا كومەكتەسپەسە، وتباسىمىز اۋتوكولىك ساتىپ الا الماس ەدى!، ـ دەيدى.

"وسنىشاما جىلداردان بەرى ونىڭ قىستاق تۇرعىندارىنىڭ كوپتەگەن قينىشىلىقتارىن شەشۋىنە كومەكتەسكەندىگىن بىلەمىن"، ـ دەدى اگتەرەك قىستاعى ايەلدەر بىرلەستىگىنىڭ ئتوراعاسى اسىگۇل تۇردى.

قىستاق تۇرعىنى ابليكىم تۇرسۇننىڭ وتباسىندا 5 جان بار، بۇل وتباسىنداعىلار ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىزداندىرۋ قارجىسىنا سۇيەنىپ كۇنەلەتىن. تاجگۇلدىڭ كومەگىندە قازىر ابليكىم ويناندا عداي قىزمەت تاۋىپ قالماستان، ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىزداندىرۋدان شەگىنەتىندىگىن ىرىقتىلىقپەن العا قويدى.

تەك زاڭدى دا ورىندى، قىستاق تۇرعىنارىنىڭ مۇددەسىنە قاتىستى بولسا بولعانى، تاجگۇل لاجىن تاۋىپ قانشا قيىن بولسا دا قىستاق تۇرعىنارىنا كومەكتەسەدى.

وسى جىلدارداً اگتەرەك قىستاعى "ەكى كومىتەتى" تاجگۇلدىڭ باستاماشىلدىعىنا، قالا، اۋىل مەن ونەركاسىپ باقشاسى رايونىنىڭ وڭىرلىك باسىمدىعىنان پايدالانىپ، تاپسىرىس قابىلداپ اۋقاتتانۋ ونەرىنە باۋلۋ كۇرسىن ورىستەتىپ، قىستاقتاعى 170 تۇرعىندى ەسىك الدىندا ـ اق ورنىقتى تۇردە جۇمىستاندىردى.

■ قىستاق تۇرعىندارىنىڭ اۋقاتتانۋ جولى بارعان ساين كەڭەيدى

"بۇقارانى ەستەن شىعارماعاندا، قىزمەتتە بۇقاراعا سۇيەنگەندە، بارلىعىندا بۇقارا ۇۇشىن ىستەگەندە عانا، بۇقارا سەنى قولدايدى، سەنى مويىندايدى". تاجگۇل بۇل ئوزىنىڭ تالاي جىلدان بەرى ۇستانعان قىزمەت تاجىريبەسى ەكەندىگىن ايتتى.

قىستاقتاعى لاس سۇلاردى ىعىستىرۋ قۇبىر تورابى قالادىعى لاس سۇ نەگىزگى قۇبىرىنا جالعاندى، قۇبىر سۇى 10 ـ ايدا قىستاق تۇرعىندارىنىڭ ۇيىنە جەتكىزىلەدى... قازىر تاجگۇل ەرەكشە قۋانىشتى.

قازىر نە كىتاپ وقۋ ۇيىنە بارىپ كىتاپ وقيدى، نە قيمىل بولمەسىندە شاحمات ويناىدى، نە دەن قويا گازەت وقيدى، نە توپتاسپ ئبي بيلەيدى، قىستاقتىڭ بەينەسى جاقسارىدى، قىستاق تۇرعىندارىنىڭ تۇرمىسى دا ئمان ـ ماعىنالى بولدى. تاجگۇلدىڭ قۇلشىنۋىندا، وسى جىلدارى اگتەرەك قىستاعىندا قىستاق سالتى دۇرىس، حالىقتىق سالت ـ سانا جاقسى، كورشىلەر تاتۋ ـ ئتاتتى، كادرلار مەن بۇقارا جاراسىمدى قۋانارلىق بەينە جارىققا شقتى.

تاجگۇل قىستاقتىڭ كەستەشىلىك قوعامىن، اعاش جابدىقتارىدى مانەرلەۋ سەلبەستىك كووپەراتيۋىن، ەگمىشىلىك، باعمىشىلىق، شارۋالار سەلبەستىك كووپەراتيۋىن، وتباسلىق قىزمەت وتەۋ سەرىكتەستىگىن قۇرۋدا دا كومەكتەسپە، قىستاق تۇرعىندارىنىڭ كەدەيلىكتەن ارىلىپ اۋقاتتانۋ جولىن بارعان ساين كەڭەيتتى.

تاجگۇل ارەكەتىمەن بۇقارانى ەستەن شىعارمادى ئارى ئوزى دە بۇقارانىڭ جۇرەگىنەن ورن الىپ، بۇقارانى باستاپ، اناعۇرلىم تاماشا تۇرمىسقا قول جەتكىزدى.